

Az említett térség a határ mindkét oldalán történetileg periferikus helyzetű, azt gyenge gazdasági teljesítmény jellemzi. Az államszocializmus időszaka alatt a Jugoszláv állammal történő szembenállás miatt (a Tito-éra idején) a térségben a fejlesztések is háttérbe szorultak, gyakran az eredeti fejlesztési terveket máshol valósították meg (pl. a Mohácsra tervezett, majd Dunaújvárosban megvalósított vasmű). Az 1990-es évek geopolitikai helyzete, a polgárháború időszaka szintén nem kedvezett a térség szociális-gazdasági helyzetének. Az IPA programterület egy főre jutó GDP értékei hasonlatosan hátrányos helyzetet mutatnak. A nemzeti statisztikai hivatalok adatai alapján az országos átlagokhoz képest Horvátországban 73% (2011), Magyarországon 71% (2011) az egy főre jutó GDP aránya (Varjú et al. 2013, KSH 2011b, DZS 2011).

A térség magyar oldala aprófalvas, a népesség eloszlása is egyenetlen. A településeket előregedő demográfiai struktúra jellemzi, a népesség drasztikusan csökken, de csökken a lakosság képzettségi szintje is (az elvándorlások következtében), amely az adaptációs lehetőségeket csorbítja. A roma lakosság nagy aránya, életmódbeli és kulturális különbsége, valamint a számottevő munkanélküliség, továbbá a bevételek, alkalmi munkák gyérülése a térséget még hátrányosabb helyzetbe taszítja (Hajdú 2003, Virág 2010). Az EU 2007–2013-as tervezési periódusának hatása alig mérhető, a támogatások nagy része a városi térségekbe koncentrálódik, emellett országos szinten a támogatások egy főre vetített aránya és összvolumene az egyik legalacsonyabb (Finta 2013).

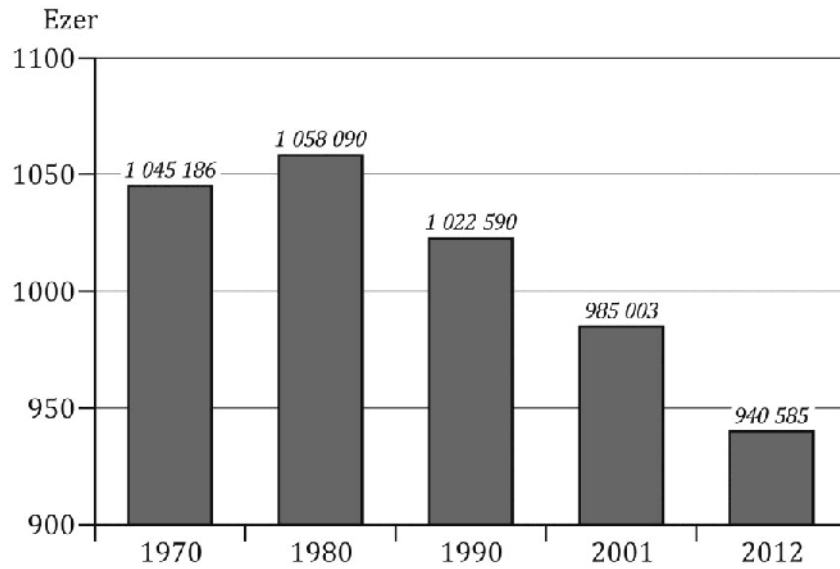
7.2. Demográfiai, aktivitási és foglalkoztatottsági helyzet az érintett térségben

7.2.1. Dél-Dunántúl (Baranya megye)

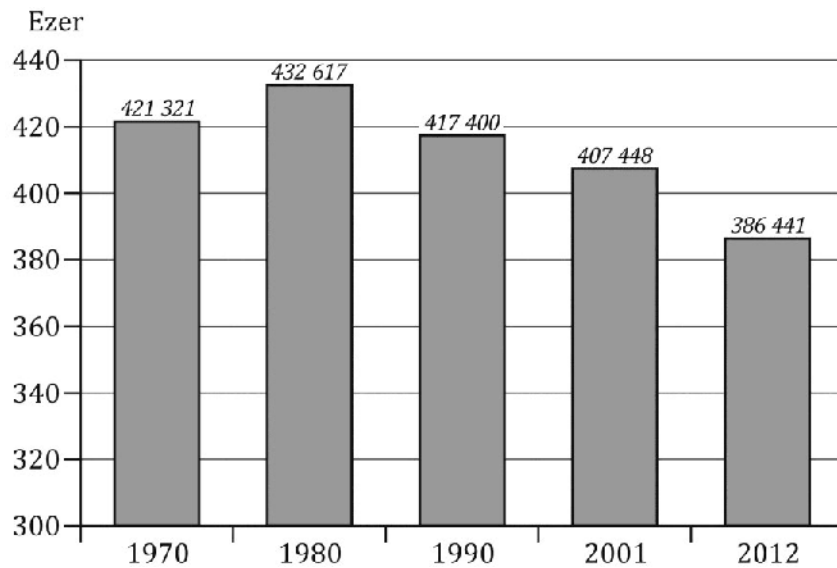
Népességcsökkenés

A *természetes fogyás* baranyai adatai még az országos átlagnál is kedvezőtlenebbek. Még rosszabb a kép, ha a természetes szaporodás mutatói mellé a belföldi vándorlási különbözetet is figyelembe vesszük. Amíg a fejlettebb régiók vándorlási nyereséget mutatnak, addig a Dél-Dunántúl népességének (20. ábra), köztük Baranya népességének fogyását a vándorlási veszteség is tovább növeli. A vándorlási veszteség nem csak a legsúlyosabb helyzetű kistérségeket érinti, s nem csupán Baranya megyét. Igaz ez a Dráva menti valamennyi kistérségre, amely Magyarország külső periferiájaként jelenik meg: Dél-Somogyban különösen a Barcsi és a Csurgói járásokra.

A népesség csökkenése Baranya megyében hasonlóan drámai (21. ábra). Ebben érintettek a nagyobb városok (Pécs, Mohács és Komló) is, egyes falvak esetében szinte a kiürülésről lehet beszélni.

20. ábra: Dél-Dunántúl népességének csökkenése, 1970–2012
 Forrás: KSH Népszámlálási adatok.

21. ábra: Baranya megye népességének csökkenése, 1970–2012
 Forrás: KSH népszámlálási adatok.

A rendelkezésre álló legfrissebb statisztikai adatok (KSH 2012) szerint Baranya megyében az egyetlen kedvező változás az élveszületések számának kismértékű (3,6%-os) gyarapodása, ami a magyarországi átlagot meghaladja, de az elmúlt években tapasztalható súlyos csökkenést alig kompenzálja (KSH 2012). A Dél-Dunántúl részletes monográfiája ugyanakkor azt is megállapítja, hogy a demográfiai adatok és a roma népesség aránya között pozitív korreláció figyelhető meg (Póla 2006), vagyis ez a demográfiai adat önmagában pozitív lehet ugyan, de a népesség struktúrájára is utalhat. Különösen problematikus lehet, ha a születések száma a szegénységben, nem ritkán mélyszegénységben élők (egyúttal iskolázatlanok és képzetlenek) körében emelkedik érdemben.

A vándorlási különbözet tekintetében is rossz és romló a helyzet. Az elmúlt három népszámlálás közül kiugróan magas a legutóbbi mutató: a Dél-Dunántúlon – 3,5, Baranya megyében –2,5, s a projektben szintén érintett megyében, Somogyban –3,4. Tegyük hozzá, hogy a dél-somogyi területeken a helyzet az átlagosnál rosszabb.

A népességcsökkenés és a népesség területi átrendeződése a korfákban is megmutatkozik. Azok a térségek, amelyek elsősorban a munkapiaci lehetőségek miatt vonzóak a fiatalabb korosztályok számára a területi korfában mutatkozó problémákat képesek korrigálni, míg az elvándorlás és elöregedés által leginkább érintett területeken a korfák alsó részének további szűkülése várható, ami már középtávon is súlyos gazdasági-társadalmi feszültségek forrása lehet.

Foglalkoztatás, munkanélküliség

Baranya megyében a nemzetgazdaság egészén belül az alkalmazásban állók közel 70%-a a szolgáltató szektorban, 25%-a az iparban, s mintegy 6%-a a mezőgazdaságban dolgozik. A nemzetgazdasági ágak közül a legnagyobb foglalkoztatók sorrendben a *feldolgozóipar* (19,6%), az *oktatás* (18,5%), a *humán-egészségügyi, szociális ellátás* (12,4%) és a *kereskedelem* (8,9%) (KSH 2012).

A gazdasági aktivitási arány Baranyában és Somogyban is alig haladja meg az 50%-ot. A foglalkoztatási ráta hasonlóan rossz képet mutat, a KSH adatai szerint 2011-ben csupán 45,9% volt a Dél-Dunántúlon. Az álláskeresők száma Baranyában nagyságrendileg rendre 25 ezer fő körül mozog. Hasonlóak a számok Somogy megyében is. Az elmúlt évben ugyan érdemben csökkent a munkanélküliségi ráta Baranya megyében (8. táblázat), de a mutatók alakulásában jelentős szerepet játszik a 2013-ban komoly létszámokat felszívó közmunkaprogram, ami nem kizárólag, de jelentős részben az alacsony képzettségűek és a képzetlenek körét érinti, és igen csekély mértékben jelent munkaerő-piaci (re)integrációt.

Figyelembe kell venni azt is, hogy Baranya megyében a munkanélküliek mintegy 40%-a legfeljebb alacsony iskolai végzettséggel, s mintegy 30%-a valamilyen szakmunkás bizonyítvánnyal rendelkezik. A térség szakiskoláinak profilja e tekintetben fontos vizsgálati szempont. A munkanélküliek jelentős része nem rendelkezik meg-

felelő szakmai ismeretekkel, a Pécs-Baranyai Kereskedelmi és Iparkamara hosszú évek óta figyelmeztet arra, hogy a szakképzési kínálat és a kibocsátás rendre súlyosan elvétí a gazdaság valós igényeit, a jobb, rugalmasabb igazodás azonban még mindig várat magára. Külön kell említeni, hogy a tényleges munkanélküliség nem jelenti azt, hogy a tartós munkanélküliek képesek és hajlandók munkát vállalni. A munkanélküliek jelentős része életmódjánál fogva szinte kiírta magát a munkaerőpiacról. A munkanélküliek végzettségi struktúráját vizsgálva komoly kérdés, hogy a térségben mekkora a potenciálisan és ténylegesen rendelkezésre álló munkaerő.

8. táblázat: Munkanélküliségi ráta a Dél-Dunántúl megyéiben

Megye	2012. II. negyedév	2013. II. negyedév
Baranya	15,1	9,7
Somogy	10,8	10,7
Tolna	9,6	6,4
Dél-Dunántúl	12,4	9,2

Forrás: KSH.

A roma kisebbség aránya a régió belül magasabb az országos átlagnál, foglalkoztatási szempontból pedig rendkívül kedvezőtlen a pozíciója. Különösen magas a roma lakosság aránya az elmaradott aprófalvas kistérségekben, mindenekelőtt az Ormánságban, ahol a szegénység és a centrumoktól való elzártság tovább nehezíti felzárkóztatásukat.

A Dél-Dunántúl a vállalkozássűrűséget tekintve még az országos átlag felett van, (ám ebben az átlagban Pécs, Kaposvár és a Balaton-part is benne van), minden másban azonban alatta. A magyarországi nagyvállalatok potenciális együttműködési rendszereinek kiépítéséhez elsősorban a feladat nehézségét alátámasztó jellemzők kapcsolódnak. Az ellátásban nem szokott gond lenni, ám egy-egy nagyobb vállalkozás beszállítói jellegű kiszolgálásában már több nehézség felmerül, nem ritka, hogy a vállalatok közötti együttműködések a munkaerő-piaci problémákból eredő fokozott verseny nehezíti vagy lehetetlenné teszi.

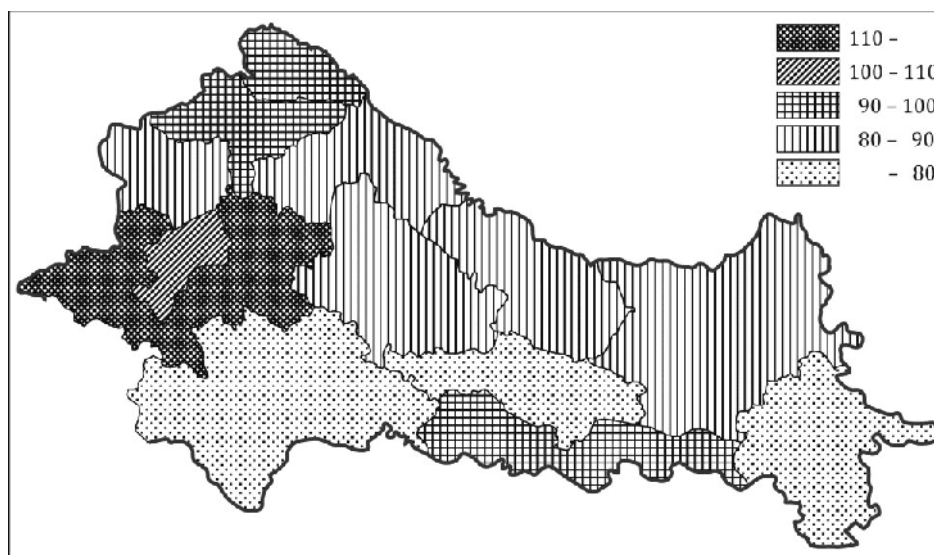
7.2.2. Szlavónia (Osječko-baranjska zsupánység)

A 9. táblázatban és a 22. ábrán jól látszik, hogy a szlavóniai megyék közül is a projekt által érintett térségben a legsúlyosabb a népesség csökkenése. Csak Osječko-baranjska megye népessége több mint 60 ezer fővel csökkent az elmúlt húsz évben. Ahogy a magyarországi régió esetében, úgy Szlavóniában is igaz, hogy a természetes szaporodás negatív értékei mellett a migrációs folyamatok is súlyosbítják a demográfiai problémákat. A 22. ábrán jól látszik, hogy a horvát fővárosnak erősen pozitív vándorlási egyenlege van.

9. táblázat: Néhány érintett horvátországi megye népességének alakulása, 1991–2011

Megye	Népesség (fő)			Népességváltozás, 1991–2001	
	1991	2001	2011	fő	%
Koprivničko-križevačka	129 397	124 467	115 584	-13 813	89,3
Bjelovarsko-bilogorska	144 042	133 084	119 764	-24 278	83,1
Virovitičko-podravska	104 625	93 389	84 836	-19 789	81,1
Požeško-slavonska	99 334	85 831	78 034	-21 300	78,6
Osječko-baranjska	367 193	330 506	305 032	-62 161	83,1
Vukovarsko-srijemska	231 241	204 768	179 521	-51 720	77,6

Forrás: Horvátország népszámlálási adatai (2012) alapján saját szerkesztés.

22. ábra: A népesség változása „Dél-Pannónia” megyéiben, 1991–2011 (%)

Forrás: Horvátország népszámlálási adatai (2012) alapján saját szerkesztés.

A 10. táblázat az öregedési index változását mutatja az elmúlt tíz évben az érintett megyékben. A negatív demográfiai folyamatokat jól mutatja, hogy az elmúlt tíz évben a 65 évnél idősebbek száma már mindenütt meghaladja a 15 évnél fiatalabbakét.

Eszék-Baranya megyében az iparban foglalkoztatottak aránya 24%, a kereskedelemben és egyéb szolgáltatásokban a foglalkoztatottak 37%-a, az építőiparban 13%-a, a mezőgazdaságban és az erdészetben 25%-a dolgozik.

10. táblázat: Öregedési index, 2001–2011

Megye	Öregedési index		
	2001	2011	változás
Koprovničko-križevačka	97,4	112,9	15,5
Bjelovarsko-bilogorska	100,9	119,4	18,5
Virovitičko-podravska	88,8	107,8	19,0
Požeško-slavonska	74,5	106,5	32,0
Osječko-baranjska	84,1	110,1	26,0
Vukovarsko-srijemska	75,1	100,8	25,7

Forrás: Népszámlálási adatok alapján.

A Horvátország éléskamrájaként is tekintett megyében a mezőgazdaság komparatív előnnyel rendelkezik. A mezőgazdasági területek 51%-át teszik ki a megye teljes területének, míg 24% az erdők aránya. Ezek az adottságok kiemelik az élelmiszeripar fejlődési lehetőségeit, de más iparágak, mint pl. a vegyipar, a gépgyártás, a papíripar és a ffeldolgozás is említést érdemel.

A foglalkoztatási mutatók a magyarországi értékekhez hasonlóan, nem kedvezőek (Forrás: HZZ PS Osijek).

7.3. Szakképzés, oktatás

7.3.1. Baranya, Dél-Dunántúl

A térségben elsősorban Baranya megye potenciális adottságai figyelemre méltóak. A megye szakközépiskolái széles képzési kínálattal próbálják kiszolgálni a gazdaság igényeit. A tapasztalatok azonban azt mutatják, hogy sem a szakmastruktúrában, sem pedig a képzettségi szint tekintetében nem megfelelő a kibocsátás. A szakképzési infrastruktúra ugyanakkor jó alapokat biztosít a célirányos fejlesztésekhez.

Ennek a folyamatnak a különböző szintjein (alapfok, középfok, felsőoktatás, felnőttképzés) persze eltérő mértékben lehet helyben beavatkozni, s ezek a helyi beavatkozások más-más jellegűek. Az általános iskolai képzésben elsősorban a pályaválasztási tanácsadás rendszerének korszerű átalakításával lehet feladatot vállalni. A felsőoktatásban olyan együttműködési modelleket célszerű kialakítani, amelyben a megye gazdaságának igényeit fontos információként értelmezik, hiszen az érdekek középtávon is közösek, kölcsönösek.

A fotovoltaikus rendszerek működtetéséhez szükséges szakképzési háttér kialakítása nagymértékben támaszkodhat a meglévő intézményrendszerre, de érdemi fejlesztésekre van szükség. A legjobb adottságokkal, kompetenciákkal és felszereltséggel a pécsi székhelyű Zipernowsky Károly Műszaki Szakközépiskola rendelkezik, de a legtöbb műszaki orientációjú szakközépiskolában lehet fejlesztéseket eszköz-